

OpenDocument en OpenXML, een open en een *min of meer* open standaard voor kantoordocumenten

Hans Lunsing

OpenDocument

Sinds kort is er ten langen leste een ISO-standaard voor het archiveren en uitwisselen van bewerkbare kantoordocumenten zoals tekstdocumenten, rekenbladen, presentaties en grafische bestanden. Dat is het *OpenDocument formaat* (ODF), waarvan een concept op 3 mei 2006 zonder tegenstemmen door de ISO-leden is goedgekeurd onder nummer ISO/IEC 26300. Te zijner tijd zal de definitieve standaard worden gepubliceerd.

ODF is ontwikkeld door de internationale *Organization for the Advancement of Structured Information Standards* (OASIS) en werd op 1 mei vorig jaar als OASIS standaard goedgekeurd. OASIS baseerde zich bij de ontwikkeling van de standaard op het XML-formaat zoals dat oorspronkelijk door OpenOffice.org is ontworpen en gebruikt.

U herkent het ODF aan de extensie van de bestandsnaam: *.odt* voor tekstdocumenten, *.ods* voor rekenbladen, *.odp* voor presentaties, *.odg* voor grafische bestanden, enzovoort. Het formaat bestaat uit een aantal XML-bestanden en andere objecten, zoals opgenomen afbeeldingen, die samen tot een Java archief zijn gecombineerd. De compressie maakt gebruik van de ZIP-methode, zodat nieuwsgierigen de inhoud van zo'n archief gemakkelijk met een programma als Winzip kunnen bekijken.

ODF is een *Open Standaard*. Volgens de door de *Europese Unie* gehanteerde definitie betekent dit dat

- hij door middel van een open werkwijze wordt gestandaardiseerd en onderhouden in een open, niet op winst gerichte forum (een zgn. standaardenorganisatie).
- hij is gepubliceerd en goed gedocumenteerd en dat zijn volledige specificatie voor iedereen toegankelijk is,
- het intellectuele eigendom (bijvoorbeeld patenten) van de standaard of delen van de standaard onherroepelijk gratis ter beschikking wordt gesteld,
- hij vrij kan worden geïmplementeerd zonder economische, politieke of juridische beperkingen van implementatie en gebruik.

U bent waarschijnlijk gewend aan de overeenkomstige bestandsformaten van Microsoft Office: *.doc*, *.xls*, *.ppt* in plaats van resp. *.odt*, *.ods* en *.odp*. Dat zijn echter geen open standaarden, omdat ze aan geen van de hierboven genoemde drie punten voldoen. Het gevolg is dan ook dat alleen Microsoft deze formaten volkomen correct kan implementeren. Ze worden bijvoorbeeld ook door OpenOffice.org zo goed mogelijk ondersteund, maar dit lukte alleen maar door zgn. 'reverse engineering', dat is bestuderen hoe het formaat zich gedraagt en daaruit afleiden hoe de specificatie waarschijnlijk zal zijn. U kunt zich voorstellen dat je daarmee niet alle

ins en outs van het formaat te pakken krijgt. Iedereen die deze formaten gebruikt voor betrekkelijk ingewikkelde documenten, is dan ook met handen en voeten gebonden aan de software van Microsoft. Hetzelfde geldt voor iedereen die documenten wil kunnen uitwisselen met iemand die deze formaten gebruikt. Dat heet 'vendor lock-in', en is één van de belangrijkste oorzaken van het bijna-monopolie van Microsoft Office.

Het ODF wordt gepromoot door de *ODF Alliance*, een internationale organisatie van inmiddels meer dan 200 bedrijven en andere organisaties. Doel is beleidsmakers in de publieke sector, IT systeem-beheerders en het publiek in te lichten over de voordelen en mogelijkheden van het gebruik van het ODF, en om zeker te helpen stellen dat overheidsinformatie, -rapporten en -documenten ongeacht platform en applicatie toegankelijk zijn en blijven. Tot de ODF Alliance behoren grote IT bedrijven als IBM, Novell, Corel en Sun, overheidsinstellingen als de stad Wenen, maar ook bijvoorbeeld Auto Rijnsburg BV.

Er is inmiddels al de nodige software die ODF volledig of gedeeltelijk ondersteunt. Voor de nieuwste versies van *OpenOffice.org*, het opensource kantoorpakket voor Windows, Linux en de Mac, en *Koffice*, een opensource pakket voor Linux, is ODF het standaard-opslagformaat. Hetzelfde geldt voor de commerciële varianten van OpenOffice.Org, met name *StarOffice* van Sun. *IBM Workplace* ondersteunt ODF volledig en Corel heeft ondersteuning door de *WordPerfect*-suite in de naaste toekomst toegezegd. Ook *Lotus Notes* zal met OpenDocument gaan

werken, zo heeft IBM onlangs toegezegd. Daarnaast bieden verschillende andere opensource-applicaties en on-line tekstverwerkers ondersteuning. Er is zelfs al een plug-in voor de webbrowser Firefox verschenen met de naam *odfreader*, waarmee in de browser ODF-tekstdocumenten kunnen worden gelezen.

Eén groot softwarebedrijf is geen lid van de ODF Alliance en weigert tot dusver steevast om ODF te ondersteunen: Microsoft. Gezien het feit dat Microsoft Office op het ogenblik verreweg het grootste deel van de markt heeft is dat te begrijpen. Als Microsoft Office ODF zou gaan ondersteunen zou het voor gebruikers veel gemakkelijker worden om op een ander pakket over te stappen. Er komt dan een eind aan de 'vendor lock-in', en dat wil Microsoft als het even kan vermijden.

OpenXML

Toch heeft Microsoft al behoorlijk wat water in de wijn moeten doen. Voor de volgende versie van zijn kantoorpakket, Microsoft Office 2007, heeft het een eigen op XML gebaseerd formaat ontwikkeld, *OpenXML*. Microsoft heeft te kennen gegeven dat het een open standaard zal zijn en heeft het voor standaardisatie bij *ECMA International* (European Computer Manufacturers Association) voorgedragen. Op 9 december vorig jaar heeft ECMA daarin toegestemd. Als de standaardisatie bij ECMA is afgerond, wil Microsoft zijn formaat ook bij de ISO voor standaardisatie voordragen.

Vorig jaar besloot de Amerikaanse staat Massachusetts voor archivering van documenten over te gaan op ODF, op dat mo-

ment het enige open formaat dat er was. Het was door de OASIS al als standaard goedgekeurd en op weg om een ISO standaard te worden. Deze beslissing heeft heel wat stof doen opwaaien en bracht Microsoft in een lastig parket. Let wel, Microsoft had ODF gewoon kunnen ondersteunen, maar wilde dat per sé niet. Hemel en aarde is bewogen om Massachusetts op zijn schreden te laten terugkeren, maar tevergeefs. Toen kwam Microsoft met zijn mededeling dat het OpenXML, dat voorheen niet zo open was, als open standaard ging voordragen. De beslissing van Massachusetts zou hierin wel eens een belangrijke rol kunnen hebben gespeeld. Als andere overheden er voor kiezen op een open standaard over te gaan kunnen ze nu ook kiezen voor OpenXML. Microsoft rekent er waarschijnlijk op dat de keuze voor Microsoft Office met OpenXML een logisch vervolg is op het gebruik van Microsoft Office nu, en dat dit opweegt tegen het gevaar van desertie naar andere software die OpenXML als open standaard ondersteunt.

Er zit echter wel een addertje onder het gras: Microsoft behoudt zich het recht voor het formaat voor gebruik in Microsoft Office uit te breiden om nieuwe functies te ondersteunen. Voor concurrenten zou het daardoor net als nu moeilijk of zelfs onmogelijk worden Microsoft's OpenXML documenten volledig te ondersteunen, zodat de 'vendor lock-in' blijft bestaan. En dat is nu juist wat met een open standaard niet meer mogelijk zou moeten zijn. Uitbreidingen? Prima, maar die zouden dan wel in de standaard moeten worden opgenomen.

Waarom koos Microsoft voor zijn eigen

formaat in plaats van ODF? Dat is, zo zegt Microsoft, omdat er bij het ontwerp van ODF niet speciaal op de belangen van Microsoft klanten is gelet, met name:

- terugwaartse compatibiliteit met over tientallen jaren geproduceerde documenten
- intrinsieke ondersteuning voor door de klant ontworpen eigen XML stijlen
- hoge prioriteit voor de snelheid van afhandelen van documenten
- test op robuustheid (OpenXML formaten voor Word en Excel worden al gebruikt in Office 2003 en zijn dus als het ware door de wol geleverd).

Erg steekhoudend zijn deze argumenten mijns inziens niet allemaal.

- terugwaartse compatibiliteit: dit hoort niet in een standaard, maar is de taak van een specifieke applicatie.
- de snelheid van afhandelen is niet een eigenschap van een formaat, maar van de applicatie die het formaat ondersteunt. Een kwestie van goed programmeren dus.
- robuustheid: een voorloper van het ODF formaat wordt al jaren toegepast door StarOffice en OpenOffice.org en heeft dus ook heel wat 'real-world testing' ondergaan.

Bovendien had Microsoft ervoor kunnen kiezen net als veel andere bedrijven, deel te nemen aan de OASIS werkgroep die de ODF standaard heeft voorbereid. Microsoft is daartoe expliciet uitgenodigd, maar zag ervan af.

Hoe dan ook, als het Microsoft lukt om OpenXML ook tot ISO-standaard te verheffen, heeft de wereld de keuze uit twee concurrerende standaarden:

ODF en OpenXML.

Welke te kiezen?

Op het ogenblik is er eigenlijk niets te kiezen: alleen ODF is beschikbaar in allerlei kantoorsoftware. Een implementatie van OpenXML is er nog niet, ook al zegt Microsoft dat het formaat in Office 2003 al wordt gebruikt. Het gaat daar om een voorloper die net zo sterk van de uiteindelijke standaard kan afwijken als ODF van het voorheen in StarOffice en OpenOffice.org gebruikte formaat. Bovendien is alleen ODF een ISO-standaard, en moet nog worden afgewacht of OpenXML zover komt. Kortom, wie nu voor een echte beproefde standaard kiest, kiest voor ODF.

Microsoft weigert weliswaar *OpenDocument* te ondersteunen, maar de Amerikaanse *OpenDocument Foundation* maakte in mei bekend dat ze klaar is met een OpenDocument plugin voor Microsoft Office. Alle versies vanaf Office 97 worden ondersteund. Zo gauw de plugin gereed is, zal hij aan de overheid van Massachusetts ter beschikking worden gesteld. Ik neem dat beschikbaarheid voor het publiek daarna snel volgt.

Voor overheden is een stabiel open formaat van groot belang, zowel voor open ongehinderde uitwisseling van informatie met burgers, bedrijven en andere organisaties, als voor archivering. Een open formaat is niet afhankelijk van één of enkele aanbieders, en documenten in dat formaat kunnen ook in de toekomst zonder beperkingen worden gelezen. Om die reden beveelt de Europese Unie haar lidstaten in het kader van haar *IDABC* programma (*Interoperable Deli-*

very of European eGovernment Services to public Administrations, Businesses and Citizens) aan gebruik te maken van een open standaardformaat. Bovendien zou zo'n formaat concurrentie tussen aanbieders mogelijk maken. Het heeft er even naar uitgezien dat ODF de gewenste standaard zou kunnen worden, maar sinds Microsoft met zijn OpenXML op de proppen is gekomen spreekt de EU zich over een keuze tussen de twee niet uit. Niettemin voldoet OpenXML niet volledig aan de EU definitie van een Open Standaard. Wel, de toekomst zal het leren.

Inmiddels hebben meer overheden besloten de weg van ODF te gaan. Denemarken gaat uiterlijk in 2008 geheel over op open standaarden. Daarbij neemt het Deense ministerie van Wetenschap, Technologie en Innovatie het voortouw door vanaf september alle publicaties in het ODF beschikbaar te stellen. Andere voorbeelden uit de korte tijd dat ODF nu als standaard bestaat, zijn de Engelse stad Bristol, de Nationale Archieven van Australië en de Amerikaanse staat Minnesota. En zo zijn er meer.

In Nederland is de regering gehouden aan de motie Vendrik die in 2002 unaniem door de Tweede Kamer werd aangenomen. Hij houdt in dat vanaf 2006 alle door de publieke sector gebruikte software aan open standaarden dient te voldoen, en dat de regering actief de verspreiding en ontwikkeling van software met een open broncode (open source software) in de publieke sector moet stimuleren en hiervoor concrete en ambitieuze doelstellingen moet for-

muleren. Helaas is daar tot dusver uiterst weinig van terecht gekomen. Ondanks het door de overheid opgezette programma *OSOSS (Open Standaarden en Open Source Software voor de overheid)* hobbelt de Nederlandse overheid, en dan met name de Rijksoverheid, voor wat betreft de doelstellingen van de motie, achteraan in Europa.

Laten we het als DOSgg beter doen! *Ik beveel de DOSgg aan al haar publicaties tenminste ook in een open standaard ter beschikking te stellen.*

Afgezien van de motie Vendrik heb ik geen links naar de Nederlandstalige

Wikipedia gegeven, omdat deze veel minder informatie geven dan de Engelstalige. Bovendien zijn er in de Nederlandstalige Wikipedia geen artikelen over OpenXML, Ecma International en OASIS. Het kan aanbeveling verdienen ook naar de *Duitstalige Wikipedia* te kijken. Deze geeft ook veel informatie, maar vaak met andere accenten dan de Engelstalige. Via het paneel links op de Wikipedia pagina kan onder het kopje 'in other languages' voor onder meer Duits of Nederlands worden gekozen.

Links Informatie in Wikipedia:

- <http://en.wikipedia.org/wiki/OpenDocument>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/OpenXML>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/ISO>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Ecma_International
- http://en.wikipedia.org/wiki/OASIS_%28organization%29
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Motie_Vendrik
- http://en.wikipedia.org/wiki/Open_standards

Verwarrend

De aankondiging dat Microsoft in Windows Vista het XPS (XML Paper Specification)-formaat gaat ondersteunen, heeft de begripsverwarring alleen maar vergroot. Zie p.21 van deze SoftwareBus.

Redactie

Meer links

- www.groklaw.net/staticpages/index.php?page=20051216153153504: The Massachusetts ODF-MS XML timeline/resource page, met veel links naar achtergrondinformatie.
- www.dwheeler.com/essays/why-opendocument-won.html: Why OpenDocument won (and Microsoft Open XML didn't), over de achtergronden van de keuze van Massachusetts voor ODF.
- <http://europa.eu.int/idabc/en/document/3428/5644>: Promotion of Open Document Exchange Format, door het IDABC programma van de EU.
- <http://europa.eu.int/idabc/servlets/Doc?id=1928>: Valoris report on Open Document Formats (pdf).
- <http://www2.nen.nl/nen/servlet/dispatcher.Dispatcher?id=221470>: Gemakkelijk documenten uitwisselen met nieuwe ISO/IEC 26300.
- www.ossos.nl: Programma OSOSS (Open Standaarden en Open Source Software voor de overheid)
- www.linuxjournal.com/article/8727: Economics Researchers Meet OpenDocument.